

BOTANISCHE INVENTARISATIE SINT-PIETERSBERG

J. Geraedts, Postbus 5700, Maastricht

In het door Gedeputeerde Staten van Limburg vastgestelde beheersplan Sint-Pietersberg wordt aangegeven dat voor een evaluatie van het gevoerde beheer regelmatig een botanische inventarisatie moet plaatsvinden. In 1993 heeft de provincie Limburg (hoofdgroep ROV) een dergelijke inventarisatie uitgevoerd, waarbij de uitgangssituatie voor wat betreft de botanische waarden van alle op de Sint-Pietersberg voorkomende landschapselementen is vastgelegd. Hierbij is vooral veel aandacht besteed aan de verspreiding van aandachtsoorten, plantesoorten die karakteristiek en/of zeldzaam zijn.

INLEIDING

Naar de gevolgen van het in 1985 begonnen herstelbeheer van de restanten van een aantal schrale (kalk)graslanden is reeds enig onderzoek gedaan (WILLEMS *et al.*, 1993). Uiteraard is het noodzakelijk om naast onderzoek aan deze graslanden ook onderzoek te verrichten naar de resultaten van de beheersmaatregelen ten aanzien van akkers, bossen, ruigten en overige vlak- of lijnvormige elementen. De gehele Sint-Pietersberg is im-

mers aangewezen als beschermd natuurm monument. Uitgezonderd een aantal terreinen in particulier eigendom zijn dan ook in 1993 alle vlak- en lijnvormige landschapselementen geïnventariseerd. De botanische waarden van het gekarteerde gebiedsdeel zijn vastgelegd door het typeren van de vegetatie en het noteren van de aanwezige aandachtsoorten (Voor een uitgebreide beschrijving van de gehanteerde vegetatietypologie en de samengestelde lijst van de indicatieve en zeldzame plantesoorten wordt verwezen naar het rapport. Zie GERAEDTS,

1993). In de volgende paragraaf is een samenvatting gemaakt van de resultaten van het onderzoek.

RESULTATEN

BOSSEN

Het Maasbos is verreweg het soortenrijkste loofbos op de Sint-Pietersberg met een groot aantal zeldzame soorten. Evenals in het loofbos bij de Duivelsgrot en bij Slavante zal hier middenbosbeheer en bosbeweiding plaatsvinden. Gaande van de ENCI-groeve naar de Belgische grens gaat de ondergroei van het Maasbos over van voornamelijk Klimop (*Hedera helix*) naar een goed ontwikkelde kruidlaag. In dit laatste gedeelte van het Maasbos komen de zeldzame boomsoorten Bergiep (*Ulmus glabra*) en Zomerlinde (*Tilia platyphyllos*) voor. Hoog op de steile helling zijn zeldzame plantesoorten als Wilde akelei (*Aquilegia vulgaris*), Klimopbremraap (*Orobancha hederae*), Mannetjesorchis (*Orchis mascula*), Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) en Prachtklokje (*Campanula persicifolia*) aangetroffen. De meeste van deze soorten horen thuis in struwelen en/of lichte bossen. Onderaan de helling komen enkele exemplaren van Nachtsilene (*Silene nutans*), Bergsteentijm (*Satureja calamintha* subsp. *sylvatica*) en Melige toorts (*Verbascum lychnitis*) voor. Volgens het beheersplan worden de steilste de-

FIGUUR 1. Detail van het exemplaar Kalketrip dat aan de rand van de Klaprozenakker is aangetroffen.

FIGUUR 2. Schrale vegetatie op plateau met o.a. veel Verfbrem, grenzend aan de Westhelling.

len van het Maasbos uitgedund, wat een positief effect zal hebben op de reeds aanwezige lichtminnende plantesoorten. In een berm aan de onderkant van de steile helling bevindt zich Ronde ooievaarbek (*Geranium rotundifolium*). Deze plek is naast de ENCI-groeven de enige groeiplaats op de Sint-Pietersberg van deze ook in de rest van Zuid-Limburg zeer zeldzame plant.

AKKERS

In tegenstelling tot de meeste akkers op de Sint-Pietersberg die geen of slechts weinig

aandachtssoorten bevatten komen in de zogenaamde Klaprozenakker in het Popelmondedal, de Korenbloemakker bij de Schark en in een braakliggende akker op het plateau vrij veel aandachtsoorten voor.

De Klaprozenakker bevat o.a. een aantal zeldzame akkerkruiden als Akkerdravik (*Brumus arvensis*) en Franse silene (*Silene gallica*). Verder is in de rand van deze akker Kalketrip (*Centaurea calcitrapa*) (zie fig. 1) aangetroffen, een zeer zeldzame plant die sinds 1949 niet meer is waargenomen op de Sint-Pietersberg. In de braakliggende akker zijn naast Groot spiegeltokje (*Legousia speculum-vene-*

ris) vier *Crepis*-soorten aangetroffen. Het betreft Groot en Klein streepzaad (*Crepis biennis* en *C. capillaris*), Stinkend streepzaad (*Crepis foetida*) en Paardbloemstreepzaad (*Crepis vesicaria*).

GRASLANDEN

Over de schraalgraslanden in het Popelmondedal, de Kannerhei en de Westhelling is al eerder bericht (WILLEMS *et al.*, 1993). Hier kan nog aan toegevoegd worden dat op de Westhelling Ruige anjer (*Dianthus armeria*) is gevonden en dat in het aangrenzende deel van het grasland op het plateau vrij veel Verfbrem (*Genista tinctoria*) voorkomt. De bloeiende Verfbrem was in de zomer van 1993 goed zichtbaar (zie fig. 2) als gevolg van het staken van het intensieve maaien en het toepassen van extensieve beweiding. Naast Verfbrem bevinden zich in het aan de Westhelling grenzende gedeelte van het plateau Viltganzerik (*Potentilla argentea*), Klein warkruid (*Cuscuta epithymum*) en Kleine ratelaar (*Rhinanthus minor*). In het overige gedeelte van het als recreatieterrein gebruikt grasland op het plateau zijn op de schralere plekken grote populaties Grote tijm (*Thymus pulegioides*) waargenomen.

Het voorhanden zijn van een soortenrijk kalkgrasland ten oosten van de Zonneberg (zie fig. 3) mag opmerkelijk worden genoemd. Het grasland rondom de Zonneberg is namelijk één van de graslanden die in het beheersplan zijn aangewezen om als voederweide voor de schaapskudde te dienen. Kennelijk is dit kalkgrasland met relatief grote populaties van een aantal bijzondere plantesoorten als Knolsteenbreek (*Saxifraga granulata*), Voorjaarszegge (*Carex caryophylla*) en Duifkruid (*Scabiosa columbaria*) tijdens eerdere inventarisaties over het hoofd gezien. Om dit schraalgrasland te behouden dan wel te ontwikkelen is het wenselijk om het huidige gebruik om te zetten in een beheer dat meer rekening houdt met de aanwezige botanische waarden.

Een extensieve beweiding met schapen zoals reeds plaatsvindt op de Kannerhei, de Westhelling en de Noordhelling van het Popelmondedal komt hiervoor het meest in aanmerking.

Eveneens opmerkelijk is de aanwezigheid van een groot aantal exemplaren van de Wegdistel (*Onopordum acanthium*) in de voormalige akker ten westen van de Zonneberg, die onlangs met graszaad is ingezaaid (zie ook HILLEGERS, 1994).

FIGUUR 3. Soortenrijk schraalgrasland met o.a. Duifkruid, Ruige leeuwetand en Geel walstro bij hoeve Zonneberg.

KALKROTS-VEGETATIES

Een belangrijk vegetatietype op de Sint-Pietersberg wordt gevormd door de kalkrots-vegetaties. Deze vegetaties bevinden zich op weinig verweerde krijtrots. In deze open, schrale vegetaties bevinden zich vele zeldzame, kalkminnende plantesoorten als Kleine steentijm (*Satureja acinos*), Geel zonneroosje (*Helianthemum nummularium*), Tengere veldmuur (*Minuartia hybrida*) en Nachtsilene (*Silene nutans*). De omgeving van de Duivels-grot, de groeve Duchateau, de NEKAMI-groeve en de steile hellingen bij de hoeve Lichtenberg zijn de vier locaties waar dit vegetatietype meestal gecombineerd met een ruigte op kalkgrond voorkomt.

RUIGTEN

Behalve de hierboven omschreven ruigten komen de overige ruigten meestal in combinatie met graslanden en/of struwelen voor. De tegenwoordig weer volgestorte ontgroning langs de Grote Pruisweg is van deze combinatie van vegetatietypen met o.a. plantesoorten als Voorjaarsganzerik (*Potentilla verna*), Smal fakkelgras (*Koeleria macrantha*) en Ruw vergeet-me-nietje (*Myosotis ramossissima*) de meest waardevolle.

BERMEN, HOLLE WEGEN EN GRAFTEN

De lijnvormige elementen op de Sint-Pietersberg zijn onderverdeeld in bermen, holle wegen en graften. Enkele bijzondere soorten die zich in de bermen bevinden zijn Fijne ooievaarsbek (*Geranium columbinum*) en Veld-

hondstong (*Cynoglossum officinale*). De holle wegen zijn deels verruigd en bevatten vooral wat algemenere aandachtsoorten. Verfbrem en Grote tijm zijn de meest bijzondere soorten die zijn waargenomen in de holle wegen. Een minderheid van de vele op de Sint-Pietersberg voorkomende graften is goed ontwikkeld. Een aantal van deze goed ontwikkelde graften bevindt zich langs de Grote Pruisweg. Zeldzame soorten als Bergdravik (*Bromus erectus*) en Sikkelgoudscherm (*Bupleurum falcatum*) komen hier voor. Bergdravik is eveneens in een graft langs de Ganzedries met o.a. Voorjaarsganzerik gevonden.

AFSLUITING

Uit het onderzoek blijkt dat de Sint-Pietersberg vele zeldzame plantesoorten bevat en zodanig soortenrijk is dat er nog steeds nieuwe vondsten worden gedaan. Ook tijdens dit onderzoek zijn, vooral in akkers, nieuwe plantesoorten aangetroffen. Door het vastleggen van de toestand in 1993 is evaluatie van het toegepaste beheer in de toekomst mogelijk.

Om botanische veranderingen die ten gevolge van het gevoerde beheer optreden te volgen, is het wenselijk dat, afhankelijk van het vegetatietype, over niet al te lange tijd weer geïnventariseerd wordt.

Sommige akkers dienen ieder jaar geïnventariseerd te worden en na beheersingrepen (bv. na het uitdunnen van bos) is het eveneens van belang het betreffende landschapselement opnieuw te inventariseren.

LITERATUUR

- GERAEDTS, J., 1993. Botanische Inventarisatie Sint-Pietersberg. Provincie Limburg, Hoofdgroep ROV, 1993.
HILLEGERS, H.P.M., 1994. Een opmerkelijke groeiplaats van de Wegdistel. Natuurhistorisch Maandblad 83 (3): 54-56.
WILLEMS, J.H. et al., 1993. Restauratiebeheer van soortenrijke graslanden op de St. Pietersberg. Natuurhistorisch Maandblad 82 (5): 99-109.

SUMMARY

A BOTANICAL SURVEY OF THE DUTCH PART OF THE SINT-PIETERSBERG

In 1993, the provincial authorities of Limburg carried out a botanical survey of the Sint-Pietersberg, in order to document the original situation with a view to evaluating future management measures. With the exception of a number of privately owned lands, all areas and linear elements in the landscape were surveyed, paying particular attention to the distribution of characteristic and/or rare plant species.

The survey showed that the Sint-Pietersberg harbours many rare species, such as *Aquilegium vulgare* and *Campanula persicifolia* (in the woods), *Silene nutans* and *Minuartia hybrida* on not too heavily eroded calcareous rock, and species like *Bromus arvensis* and *Silene gallica* in a field. The Sint-Pietersberg area is very rich in species, and new species are still being found. During the survey reported on here, new species have been found too, especially on arable fields. Thus, the very rare *Centaurea calcitrapa*, which had not been seen on the hill since 1949, was found at the edge of a field.